

Rollekind

Carolien van 't Hof

ROLLEKIND

roman

Voor Henk

*Den veertienden februari achttien honderd zeven
en veertig werd gevonden in de rolle aan de
Sint-Rochusstraat te Antwerpen een kind van het
mannelijk geslacht, schijnende nieuw geboren te
zijn, gekleed met een katoenen hemdken, eenen
witten katoenen halsdoek met geele vlekens, een
witte katoenen ondermuts, een witte katoenen
bovenmuts met rood en bruyn bloemkens, eenen
zwarten siamoisen hoofddoek, gebunseld in twee
stukken wolle dekken en een linne doek*

As

Antwerpen, 1860

De kaars had gewoon kunnen uitdoven. De vlam zou kleiner zijn geworden en wegzinken in het koper van de kandelaar. Een onschuldige rookpluim zou in het duister omhoog kringelen.

Het was ver na middernacht. Schaduwen van een half verdroogde bos bloemen trilden op de hoge muur. De gouden spiegellijst glinsterde boven de schouw. Alleen was er dat ene bloemblaadje dat in zijn val net te dicht langs de kaarsvlam dwarrelde. Het blaadje gloeide onmiddellijk en belandde krullend op de houten vloer. Even leek het uit te doven, maar toen bedacht het zich. Een vlammetje verkende likkend de vloerplanken. Het vervolgde zijn weg, over hout, langs een haarlint dat was blijven slingeren, en vond het schapenwollen kleed. De wol smeulde een moment, vlammen laaiden op tot meer definitieve vormen en graaiden dan hebbertig om zich heen. De woonkamer vulde zich met warm en gruwelijk licht. Over het traptapijt dat stinkend en zwartgeblakerd achterbleef, baande het vuur zich een gewelddadige weg naar boven, negeerde grenzen van plafonds of deuren, klom in gordijnen, verkoolde kussens, boeken en kasten totdat het op de eerste verdieping de ruimten van de kinderen bereikte.

Een rode gloed drong door tot in de slaapkamers aan de overkant van de straat, bleef sluimeren achter de gesloten gordijnen. Half slapend, dan verbijsterd kwam de buurt tot leven. Gordijnen werden opengeschoven. Sommigen stonden aan de grond genageld, anderen schreeuwden of holden trappen af naar buiten. Als spoken in witte nachtgewaden verschenen ze

op straat. Brandschellen, nog niet zo lang geleden geplaatst aan de openbare weg, begonnen hysterisch te rinkelen, paniek daalde in rookwolken neer over de buurt. Tergend lang duurde het voor er paardenhoeven door de straten klepperden. De grote koperen pomp was in aantocht, brandweerlieden sprongen al van de wagen. Er werd geroepen, gerend, gepompt, geblust en ten slotte via de gevelramen binnengedrongen in het rokende huis. Trappen waren niet meer begaanbaar. Naar hoeveel mensen moest er worden gezocht? Iedereen gaf informatie, heftig gebarend, in een poging het onwerkelijke terug te dringen in de normaliteit. Er zouden vier gezinsleden zijn, vader, moeder en twee dochters. Iemand kende de kamerindeling. Zwetende pompiers waagden hun leven en kregen één van de kinderen naar buiten. Hoestend maar ongedeerd kwam het meisje in de armen van haar redder de ladder af. Zorgende burens dromden met dekens om haar heen. Ze huilde niet, zei geen woord. Haar schrikogen flitsten omhoog naar waar ze vandaan kwam. Daarna het tweede kind, jonger dan het eerste, het gezicht roetzwart. Opnieuw waagden de brandweerlieden zich naar binnen. Na wat uren leek, werd de moeder van de ladder geholpen.

‘Waar is uw echtgenoot?’

Ze probeerde, maar kon nauwelijks praten. Hij was gaan kijken, de trap af, had geroepen en geprobeerd de kinderen te bereiken. Daarna wist ze het niet meer. Hij moest op de gang van de eerste verdieping zijn. Het moest!

Weer werd de inmiddels zwarte ruïne geïnfiltreerd, met man en macht en nieuwe informatie gericht gezocht. Ver boven de daken en de donkere rook was de hemel glashelder geworden. De nacht liep op haar einde, net als het zoeken, toen gevonden werd wat niemand wilde vinden.

Hoedjes

Antwerpen, februari 1869

Het zijn net kleine taartjes, de hoedjes in de vitrine. Vooraan pronkt een blauwe creatie met fluwelen striklinten en een heuse struisveer. Een ander kunstwerkje heeft roze bandstro gekregen en linten van gaze de lisse, daarnaast een nostalgischer model van mosgroen velours met zwarte tule. In het hoedenatelier buigen drie jonge gezichten zich geconcentreerd over het naaiwerk. Na elke noenmaaltijd werken de meisjes in kring en brengen de wonderlijkste garneringen aan op hoofddeksels voor dames. Het zonlicht valt mistig door de grote vensters van het winkeltje, het intieme tafereel voor iedereen zichtbaar, de hoedenmeisjes het toppunt van deugdzaamheid.

Bijna breekt de naald. Dimpna verbijt een pijnkreet. Een grote druppel bloed welt op uit haar wijsvinger. Snel stopt ze hem in haar mond. Hoe onzinnig om een lint op een stugge hoedenrand te moeten stikken. Zuchtend laat ze het hoedje op haar schoot zakken. Op de stoel tegenover haar rukt Solange geïrriteerd aan een draadje, het uiteinde bijt ze af met haar tanden. Achteloos rolt ze de rest van het garen om een klosje en trekt de naaidoos open. De naalden rammelen in hun kokers. Naast Solange werkt Mari aan een zijden sierrand. Sereen hanteren haar lange vingers de naald. De wereld om haar heen lijkt niet te bestaan.

Als Dimpna haar vinger uit haar mond haalt, verschijnt er meteen een nieuwe rode druppel. Haar weekloon wordt zeker ingehouden als er bloed aan de linten komt. Ze graait een lapje uit de mand en drukt het stevig op het vingertopje. Achter in de winkel staat de deur van de wandkast wagenwijd open. Juffrouw Kaat staat met haar rug naar de meisjes gekeerd en

rommelt verwoed in dozen met klosjes en vingerhoeden. Zelfs haar achterhoofd ziet er grimmig uit, vindt Dimpna. Als juffrouw Kaat de kast sluit, ligt haar hand al onder het hoedje op haar schoot. Na een strenge blik op de meisjes verdwijnt de juffrouw in het achterhuis.

Solange zakt meteen onderuit in haar stoel. Ze is al jaren bij de juffrouw in huis, ze weet wat ze zich kan permitteren. Mari gaat op in haar stille strijd met de gerimpelde zijderand. Extremere tegenpolen dan de onbeschaamde Française en de sierlijke mulattin uit de Oost kan Dimpna zich nauwelijks voorstellen. Mari is het toppunt van ingetogen elegantie, Solange een verwend keffertje.

‘Kijk,’ wijst Solange.

Ze veert alweer omhoog. Om de hoek van de straat is een kleurig trio verschenen. De heer en de twee dames die het pleintje plechtig oversteken, horen duidelijk niet thuis in het havenkwartier. De jongere van de twee dames is gehuld in een lichtblauwe tournurejapon vol strikken en ruches en de heer die haar aan de arm voert, draagt een groene pandenjas op een lichte broek, een wandelkostuum naar de laatste mode. De tweede dame telt meer jaren, ze heeft een scherpe blik. Strenge grijze strepen op haar japon benadrukken haar lange magere lichaamsbouw en licht gebogen schouders, alsof er een bitter verdriet op rust. Een moment blijft ze staan en kijkt gelaten naar een groepje grauwe straatkinderen.

In het atelier rinkelt het schelletje. Dimpna begrijpt niet hoe de juffrouw op haar korte benen zo snel uit het achterhuis kan verschijnen. De kleine ruimte vult zich met ruisende rokken en eau d’Anvers. Zoveel chique klanten tegelijk is een zeldzame gebeurtenis. Juffrouw Kaat houdt niet op met buigen. De dames werpen trage blikken op de hoedjes in de vitrine, de heer sluit de rij en neemt zelfverzekerd plaats voor het raam.

De punten van zijn snor krullen koket omhoog. De jongere dame, duidelijk zijn echtgenote, wijst enkele hoedjes aan. Het bovenlichaam van juffrouw Kaat verdwijnt bijna volledig in de vitrine. De heer schraapt ongeduldig zijn keel. Of het laatste nieuws al is doorgedrongen tot het Schipperskwartier? Van de dode man en het paard? Even houdt hij in om de reacties te peilen.

‘Gisterennacht is er een tijger ontsnapt uit de Antwerpse Zoo.’

Dimpna spitst haar oren. De Zoo van Antwerpen, een boodschap uit het verleden. Vaag herinnert ze zich een morsige leeuw achter zwaar traliewerk en de dikke lijven van de nijlpaarden die plat op de grond lagen. Het is zeker tien jaar geleden dat ze met haar zus en ouders in de dierentuin was. In het muziekpaviljoen had een vrolijk orkestje gespeeld. Als de giraffen hun statige nekken over het hek bogen, kon je ze een pluk hooi voeren.

Solange grijnst naar Dimpna. Ze draait aan een denkbeeldige snor en rolt met haar ogen. Dimpna smoort een lachkriebel in haar naaiwerk.

‘De tijger zat in een kist, voor transport, ik geloof naar Londen.’

De heer heeft zich duidelijk voorgenomen om zijn verhaal te lossen.

‘Midden in de nacht wist het wilde beest te ontsnappen en kwam vrij rond te lopen in de stad. Eerst naar het station en via het Statieplein naar de Carnotstraat.’

Hij gooit zijn handen in de lucht.

‘Imaginez-vous! Wat zou je doen, als er hier een tijger voor de deur staat?’

Hij zwaait zijn vinger voor Solanges neus. Het had allemaal in de gazet gestaan. Hij laat zijn stem zakken.

‘Verderop stuitte het roofdier op een man met een koets,

het beest vergreep zich natuurlijk als eerste aan het paard. De koetsier kon ternauwernood ontsnappen, maar even later werd alsnog een oude man aan stukken gescheurd.'

Juffrouw Kaat slaakt een delicaat kreetje. De dames vertrekken van afgrijzen het gezicht. Met de handen nonchalant op de rug begint de heer aan een ronde door de winkel.

'Een aantal medewerkers van de Zoo, onder wie de directeur, had de jacht ingezet,' stelt hij het gezelschap gerust. 'De tijger is in de Sint-Annagang doodgeschoten. Naar het schijnt heeft de directeur zelf het dodelijke schot gelost.'

De echtgenote staat al voor de grote spiegel.

'Dat komt ervan als je moordmachines uit barbaarse streken binnenhaalt' zegt ze tegen haar spiegelbeeld. 'Ze zouden zich beter beperken tot opgezette dieren.'

Ze schikt een hoedje schuin naar rechts en bestudeert zichzelf aandachtig. De juffrouw danst rond de dame en de spiegel.

'Wilt u het groene eens proberen? Prachtig, bij uw bleke teint.'

Dimpna had willen vragen of de dode tijger nu zal worden opgezet, maar de juffrouw vindt het ongepast om met klanten te praten. De oudere dame met de strepen staat dicht bij de handwerkende meisjes. Almaar dicht, of is het verbeelding? Ze heeft een expressieve mond, volle lippen met een scherp getekende cupidoboog. De tijger lijkt haar te vervelen, ze staart afwisselend van de vitrine naar de kasten achter in de winkel.

'Is de juffrouw al bekend met Holloway's pillen?' overstemt ze onverwacht de heer. 'Het nieuwste medicijn van een Londense professor, tegen vrijwel alle ongesteldheden, in het bijzonder vrouwenkwalen.'

De dame werpt een keurende blik op de meisjes. Begrijpt ze dat het hoedenwinkeltje meer bedekt dan hoofden? Juffrouw Kaat wordt nog drukker met de hoedjes, pakt het groene en vervangt het toch weer door het beige.

'Sinds kort te koop bij de apothekers, vanaf drie franc de doos. Vrouwelijke onregelmatigheden, ja, zelfs toevallen worden ermee bezworen.'

De heer rimpelt zijn neus. De dame richt zich nu direct tot juffrouw Kaat.

'Voor uw meisjes?'

De juffrouw knikt afgemeten en keert zich snel weer naar de echtgenote voor de spiegel.

'Groen staat u beeldig,' kirt ze.

De mulattin was stom. Of ze sprak een vreemde taal die niemand verstond. In het hoedenatelier baarde ze veel opzien, met haar glanzend gouden huid en het haar in de wrong zo zwart dat het blauw leek. De meeste hoedjes-passende dames staarden het meisje verwonderd aan. Als juffrouw Kaat werd gevraagd waar ze in hemelsnaam vandaan kwam, volgde altijd hetzelfde verhaal: een Hollands koopvaardijchip was de haven binnengevaren, regelrecht uit Nederlands-Indië. De kapitein had de juffrouw gesmeekt, letterlijk op zijn knieën, om het meisje op te nemen. Hier pauzeerde de juffrouw altijd even, om het beeld van de knielende kapitein beter tot zijn recht te laten komen. Het meisje was de dochter van een voormalige slavin, ze was hem cadeau gedaan voor bewezen diensten. Om welke diensten het ging, vermeldde het verhaal niet. Op een schip was een jonge vrouw natuurlijk niet veilig. Zelf was de kapitein nauwelijks in de situatie om op haar te letten en hij kon haar toch moeilijk meenemen naar zijn Hollandse huisgezin. De juffrouw had hem begrepen. Zodoende verdiende het meisje nu haar kost en inwoning in het hoedenatelier. Een geluk dat ze zo goed terecht was gekomen, beaamden de klanten dan, en ook nog vriendinnen had gevonden. Meestal werd er goedkeurend geknikt naar de andere meisjes. De mulattin reageerde nooit op het verhaal. Haar mysterieuze bruine ogen staarden

strak naar een wereld aan de horizon. Toch luisterde ze naar de naam Mari. Hoe de juffrouw dat had kunnen verzinnen. Als er één naam niet bij de mulattin paste, dan was het wel Mari.

Het hoedenatelier voorzag de meisjes van kost en inwoning, kleding en hygiëne. Een zakcentje kon er af, maar de rest van hun verdiensten ging op aan huishuur en taxen. Juffrouw Kaat had het hun alle drie ingepeperd. Een madame stond onder druk, zij alleen was verantwoordelijk voor de disciplinerende van haar werknemers, en voor hun gezondheid. Vergunningen werden bij de geringste misstap al ingetrokken. De juffrouw had haar mondhoeken laten hangen. Registratie was verplicht in een maison de tolérance, net als het controleboekje. Alle drie de meisjes moesten zich regelmatig aanbieden in het Elisabethgasthuis om zich te laten onderzoeken op vrouwenziekten, als een straathond op vlooiën. Wie zich publiek maakte, moest van overheidswege worden beheerd. Zo luidde het statuut van tolerantie.

Na zonsondergang was er gestommel op de trappen. Het schelletje rinkelde nooit. De juffrouw klopte aan de deuren. Als het niet aan haar deur was, hoorde Dimpna ruwe mannenstemmen, gekreun of een kreet van één van de andere meisjes. De geluiden van de nacht drongen door de dunne wanden. Ze had geleerd om er doorheen te slapen.

De dame van Holloway's pillen zegt niets meer, ze kijkt alleen, onnatuurlijk lang. Als ze Dimpna's blik vangt, houdt ze die vast tot de juffrouw kucht. Dimpna buigt zich direct over de linten op de hoed. Haar vinger is gelukkig opgehouden met bloeden.

‘Hoe lang garneer je al hoedjes?’ vraagt de dame.

Dimpna werpt een snelle blik op juffrouw Kaat.

‘Een jaar. Zoiets,’ mompelt ze.

‘Ben je van Antwerpen?’

‘Kan ik u nog van dienst zijn?’ komt de juffrouw tussenbeide.

De echtgenote heeft haar keuze op het groene hoedje laten vallen. Het schelletje rinkelde alweer.

De pillendame kijkt nog een keer naar de meisjes.

‘Mijn naam is Isala,’ zegt ze snel. ‘Isala van Eyken.’

Aan wal

Februari 1869

Het broze vogellijf trilt in Valentijns handen. Het kopje schokt nerveus heen en weer. Zwarte kraaloogetjes kijken schichtig in de zijne. Valentijn heeft het roer vastgezet. Nu kan het even. Straks varen ze de Schelde op en zal hij al zijn concentratie nodig hebben om de loods te volgen. Een Braziliaanse zangvogel zal een Antwerpse winter niet overleven. Misschien moet hij het beest meteen uit zijn lijden verlossen. Met één beweging kan hij het de nek omdraaien. Maar de poten klauwen te krachtig in zijn vingers. De vogel heeft de lange zeereis overleefd in een schommelende kooi in de stuurhut, een bang verenbaaltje achter tralies. Nu moet hij vliegen, het wordt lente. Volgens de houthandelaar was het een zangvogel, maar het beest had geen kik gegeven. Gekooide vogels zingen niet.

Met zijn elleboog duwt hij behoedzaam het kajuitraampje open. Hij opent zijn handen en zet de vogel op de smalle vensterbank. Stil doet hij een stap achteruit. Het dier hipt even opzij en begint verontwaardigd zijn veren glad te strijken. Valentijn glimlacht. De vogel hipt nog een keer. Dan fladdert hij naar de reling van het schip. Verbaasd over zichzelf blijft hij zitten. Met schokkerige bewegingen kijkt hij om zich heen. Nog geen minuut later is hij een stipje aan de blauwe lucht. Valentijn knijpt zijn ogen tot spleetjes. Er zit vogelpoep op de vensterbank. De lege kooi kraakt aan de karabijnhaak.

De Schelde is sterker verzand dan Valentijn zich herinnert. Hij schudt het hoofd. Gegraven en gebaggerd moet er worden, anders zullen er hier binnen een jaar of tien, misschien twintig, alleen nog maar kleine zeilbootjes en binnenvaartschepen

terecht kunnen. Het stadsbestuur van Antwerpen is conservatief, weet hij. Hij kent de overwegingen van de grote heren, kolen zijn duur, wind is gratis. Nogmaals schudt hij zijn hoofd. Het is dwaasheid om te denken dat Antwerpen de ontwikkeling van de stoomvaart kan omzeilen. Stinkende, modderige vlieten en lange embarcadères in de Schelde zijn bepaald geen teken van vooruitgang.

Na de laatste bocht van de Schelde maakt een wazige spits van de Onze-Lieve-Vrouwekerk zich los uit de ochtendmist, de torens van het Steen en de oude binnenstad verbergen zich nog achter talloze masten. Het silhouet van de stad Antwerpen vertelt hem dat hij thuis is. Zijn ijkpunt. Overbekende gevels dringen zich aan hem op. Het zicht op zijn thuisstad benauwt hem. Altijd weer. Zodra hij voet aan wal zet, komen zijn gedachten stamelend tot stilstand en worden even onbeweeglijk als de bodem waarop hij loopt. Dan moet de leegte in zijn lijf worden gevuld. Dan wil hij bezitten, graaien, verkwisten.

In de dokken heerst in de vroege ochtend al een drukte van jewelste. Op enkele meters afstand van de huizen wordt een enorme kar met rapen gelost. Verderop worden vuilnis en beer door een grote slang overgeladen op een binnenschip. De stank bijt in zijn neusgaten. Zwaarbeladen paardenkarren ratelen rakelings langs elkaar heen.

‘Kijk toch uit!’

Geschrokken springt Valentijn opzij. Twee dokwerkers houden een handkar vol vaten maar nauwelijks in bedwang. Takkenbossen van bezemverkoopsters slaan hem in het gezicht. Bijna was hij gevlucht, weer terug het schip op, maar hij roept zichzelf tot de orde. Deze keer wil hij het langere tijd uithouden aan wal. De reis naar Brazilië heeft hem een aanzienlijk loon opgeleverd. Geldverslindende drank en bordelen

zal hij links laten liggen. Hij zal aandacht besteden aan zijn toekomst. Hij neemt het zich heilig voor.

De moderne Franse gevels met de lange rij platanen aan de kades zijn een façade voor de van mensen uitpuilende volksbuurten erachter. Doelgericht is Valentijn het Schipperskwartier ingelopen, op weg naar het enige betrouwbare logement dat hij kent. Hij zal een eigen kamer nemen, die luxe kan hij zich nu permitteren. Opnieuw kruipen de bekende gevels en steegjes onder zijn huid.

In het logement valt mistig strijklicht door de gele ruitjes van de voorzetramen. Valentijn blijft roerloos staan. Geuren van gebakken spek en kool dringen door tot in het kleine kamertje. De stadsgeluiden klinken gedempt door de ramen. Twee paardendekens hangen over een ijzeren bed tegen de muur, de kamerpot is eronder geschoven. Aan het raam staat een kale tafel en een dito stoel. Het bed doet niet onder voor een hangmat. Hij valt als een blok in slaap.

Clara Berckmans was de ideale verloofde, mooi, goedlachs en welgesteld. Waaraan hij haar had verdiend, was hem nog altijd een raadsel. Hij had haar ontmoet in de kleermakerswinkel van haar vader. Als het druk was, stak ze een handje toe. De vader was zich niet bewust van de schalkse blikken van zijn dochter. Hij had geen oog voor haar behaagzucht, haar schreeuw om aandacht. Valentijn daarentegen was meteen veroordeeld tot het ondeugende twinkelen van haar ogen. De manier waarop ze vanonder haar lange wimpers naar hem keek, drong tot diep in zijn lendenen. Iets in haar houding, haar manier van bewegen, was onuitstaanbaar aantrekkelijk. Elke keer opnieuw vond hij een mankementje aan zijn kleding, futiliteiten, de kleermaker zou begrijpen waarvoor hij kwam. Hij had aan de mouw van zijn stuurmansuniform gerukt, tot de naad krakend was bezweken. Hoe teleurgesteld was hij, dat

ze bij die gelegenheid niet in de winkel was verschenen. Maar bij het afhalen van de gerepareerde jas werd zijn vernielzucht meer dan beloond. De vader had een nieuw klosje garen in het achterhuis moeten halen en hem onbedoeld een paar minuten met haar alleen gegund. Hij had al zijn moed bijeengeschaapt – het was nu of nooit – en haar om een wandeling verzocht. Weer had ze hem vanonder haar wimpers een plagerig lachje gegund.

‘Vraag toch mijn vader,’ zei ze onschuldig, ‘hij zal u niet weigeren.’

Op dat moment was de kleermaker de winkel weer binnengekomen. Valentijn had de vragende blik van de man met een wedervraag beantwoord. De status van het uniform met de gescheurde mouw had zijn effect niet gemist.

Het was palingseizoen geweest. Bij het aanmeren van de Sint-Annekesboot had Clara korte gillettjes geslaakt en zich aan hem vastgeklampt om haar evenwicht niet te verliezen. Zelfs op een overzetbootje waren vrouwen hopeloos. Haar levenslust prikkelde hem hevig, haar terughoudendheid bleek volledig gespeeld. Tussen het overvloedige riet aan de strandjes werden ze niet gestoord. Haar kleding was weelderig, linten en plooiën bedekten en gaven prijs wat zij verkoos.

Hij had zijn stuurmansuniform verruild voor het zwarte pak, het slobberde om zijn lijf. Soms had hij het gevoel ergens bij te horen. Bij Clara? Bij haar familie? Of bleef hij een vreemde zangvogel, op een zinloze vlucht naar huis, op zoek naar een onvindbare soort. De eindeloze waterspiegel was vervangen door eindeloze stenen muren en straten. Mensen praatten zonder iets te zeggen. De zee had hem zwijgzaam gemaakt. Valentijn dronk veel, ondanks zijn voornemens. Keer op keer boog hij beleefd voor Clara's ouders en vroeg permissie om haar een middag mee te nemen. Voor een wandeling langs de

kades. Natuurlijk niet te ver de haven in. Het schorremorrie dat daar rondwaarde, de dronken schavuiten, daar mocht ze beslist niet mee in aanraking komen. Zijn kraag was onberispelijk wit. Hij wist wat men belangrijk vond aan wal. In die andere wereld.

In café Tavenier komen veel lieden met hun lief. Madame T. weet wat hij wil, wat zij wil, en laat de rinkelende munten in de zak van haar schort glijden.

‘Over een half uurtje wordt er koffie geschonken. Een respectabel heerschap als u begrijpt toch dat ik mijn goede naam niet op het spel kan zetten.’

Voorzichtig kussend, tastend, moet hij ontsluiëren wat ze goed vindt, wat onbehoorlijk is. Van dameskleding heeft hij geen notie. Clara controleert en zucht, haar adem is zijn leidraad. Zijn gebarsten lippen zijn hun weg begonnen onder haar kaaklijn, volgen haar huid langs het kant, steeds dieper. Zij buigt het hoofd naar achteren waardoor het witte linnen, al dan niet per ongeluk, van een schouder glijdt. Hij kust plooitjes in de oksel en de aanzet van een borst. Subtiel maar onmiskenbaar richt ze zich op, haar rug hol, waardoor haar taille in zijn ruwe handen nog smaller wordt. Witte roesjes van het onderkleed lopen over smalle, haast kinderlijke schouders en eindigen in een vervloekte knopenlijst. Onder haar bovenkleding kent hij de weg, net als onder haar rokken tot aan de knieën. In een pijpje van het katoenen ondergoed vindt hij mollige dijen, alsof hij hongerig voedsel probeert te roven in de donkere proviandruimte van het schip. Als hij hoger gaat, stokt haar adem. Hij drukt haar voorzichtig aan zijn lendenen, verbergt zijn gezicht in haar décolleté. Haar geur is het enige wat hem op het vasteland tot een levende maakt. Als zijn handen in haar schoot zoeken, duwt ze hem van zich af. De zones onder haar taille blijven verboden terrein. Terwijl hij haar toch

al vele malen heeft bezworen dat het geen kwaad kan als je het staande doet. Hoe een man zeeën bedwingt en de wind beheerst, maar zich de weg laat versperren door elastieken, linten en strikken. In het café verbrandt hij zijn tong aan de hete koffie.

Als hij haar thuis heeft afgeleverd en nog meer koffie heeft gedronken bij haar ouders, trekt hij de straten in. Zijn lijf staat strak, zijn leden tintelen. Eerst een paar pinten pakken, dan iets sterkers bij de jeneverleursters. Hij doet precies wat dat vervloekte vrouwvolk van hem wil. Gejaagd stapt hij voort, lonkende blikken uit portieken negerend. Vorige keer heeft hij een nieuw adres ontdekt, het was absoluut voor herhaling vatbaar.

In de deuropening slaat juffrouw Kaat haar handen glimlachend ineen.

‘Meneer Valentijn, wat een verrassing!’

Het is maanden geleden, maar ze kent hem nog. Vreemd genoeg raakt het hem. Het meisje was weergaloos, met haar schunnige taal en haar Franse tongval. In het kielzog van juffrouw Kaat stommelt hij de trappen op. De juffrouw begrijpt hem, meer nog, bijna moederlijk ontfermt ze zich over zijn wensen, vraagt naar zijn reis, of het logement in orde is.

‘Onbetrouwbaar volk, die logementhouders, het is algemeen bekend. Mocht het nodig zijn, kan ik altijd iets regelen. Ik ken mensen, weet u.’

Op de trappen van een hoerenkast voelt hij zich nog het meeste thuis.

Hij heeft veel bereikt, volledig op eigen kracht. Hij zou zich moeten binden. Trouwen. Hij heeft er de leeftijd voor, Clara verwacht zijn aanzoek. Toch rolt hij als een blind ei door de wereld. Nooit in een rechte lijn, want dat doen eieren nu eenmaal niet. Wat kan hij zijn zoon vertellen, als hij er ooit